

VYTAUTO DIDŽIOJO UNIVERSITETAS
ETIKOS KOMISIJA

POSĖDŽIO PROTOKOLAS Nr. 03/2020
2020-07-09

2 PUNKTO IŠRAŠAS

Dėl vidinės ir išorinės komunikacijos bei akademinės etikos principų santykio

Posėdis įvyko: 2020 m. liepos 9 d., 13 val. (pastaba: parengiamasis posėdis įvyko liepos 2 d., 10.00 val., Vytauto Didžiojo universitetas, K. Donelaičio g. 58, II a.)

Posėdžio vieta: Vytauto Didžiojo universitetas, Jonavos g. 66, 112 kab.

Posėdžio pirmininkas – Tomas Berkmanas

Posėdžio sekretorė – Sandra Juškevičienė

DALYVAVO:

KOMISIJOS NARIAI: prof. Sigita Barniškienė (dalyvavo parengiamajame posėdyje; dėl pagrindinio posėdžio nutarimų nuomonę pareiškė nuotoliniu būdu), doc. Tomas Berkmanas, Sandra Juškevičienė, doc. Vytautas Liesionis, doc. Rytis Pakrošnis, doc. Ingrida Unikaitė-Jakuntavičienė, doc. Sigita Urbonienė, Paulius Vaitiekus.

2. SVARSTYTA. <...> pranešimo *Dėl galimų akademinės etikos normų pažeidimo* <...> klausimas.

NUTARTA:

2.1. Konstatuoti, kad mokslininkų komunikacija skiriama į vidinę (*intramural*) ir išorinę (*extramural*), kurioms taikomi skirtingi su akademinė ir žodžio laisve siejami kriterijai. Išorinei komunikacijai galioja bendrieji visiems piliečiams taikomi žodžio laisvės principai (išskyrus akivaizdų mokslinių faktų iškraipymą), joje mokslininkas gali reikšti savo pažiūras, vertinimus ir pan. lygiai taip pat, kaip ir bet kuris kitas pilietis. Pavyzdžiui, JAV laikomasi principo, kad „akademinės bendruomenės nario(ės) nuomonės išreiškimas kaip piliečio negali būti pagrindas jo(s) pašalinimui, nebent ja aiškiai demonstruojamas jo(s) netinkamumas savo pareigoms. Išorinė komunikacija [*extramural communication*] retai daro įtaką akademinės bendruomenės nario tinkamumui jo(s) pareigoms“ (remiamasi Matthew W. Finkin, Robert C. Post, *For the Common Good: Principles of American Academic Freedom* (Yale University Press, 2009), p. 131). Taip pat laikomasi nuomonės, kad „išorinės kalbos suvaržymas gali sukurti atsargumo ir baimės atmosferą, kuri nesuderinama su akademinės misijos skatinti naujas žinias ir formuoti nepriklausomą mintį realizavimu“ (ten pat, p. 143). Palyginimui atkreiptinas dėmesys į teisininkų-mokslininkų – kuriems galioja ypač aukšti etikos standartai – išorines komunikacijas <...>, pvz. <...> Konstitucinio Teismo <...> gana aštri kritika ir vertinimai, įskaitant abejones Teismo pozicijos teisiniu pagrįstumu. Tokia išorinė komunikacija, jeigu reiškiamą argumentuotai bei neįžeidžiant asmenų ar institucijų garbės ir orumo, yra etiška, jos ribojimas prilygtų nepagrįstam ir nepateisinamam žodžio ir minties ribojimui. Pagal analogiją, ir mokslininkai gali išsakyti daugiau ar mažiau aštrią kritinę poziciją, vertinimus (įskaitant abejones tam tikros pozicijos moksliniu pagrįstumu) vienas kito atžvilgiu išorinėje komunikacijoje, jeigu tai neperauga į asmenų ar institucijų

- garbės ir orumo įžeidimus. Taip pat pažymėtina, kad kritika (ypač negatyvi) visada vienaip ar kitaip daro ar gali daryti įtaką kritikuojamo asmens ar institucijos reputacijai; visgi, tai savaime nėra pagrindas tokią kritiką riboti, ypač jeigu kritika yra grindžiama argumentais, joje nėra akivaizdžiai įžeidžios frazeologijos.
- 2.2. Pripažinti, kad pateikti duomenys ir situacijos visuminis vertinimas nerodo, kad <...> būtų kaip nors siekęs apriboti <...> galimybes atsakyti į kritiką, ginti savo poziciją. <...> galėjo ir gali reaguoti į pateiktą kritiką atsakydama į ją <...> ar bet kurioje kitoje viešos komunikacijos platformoje.
 - 2.3. Atsižvelgdama į tai, Komisija laikosi nuomonės, kad „nepakantumas kitokiai studentų ar kolegų nuomonei ir argumentuotai kritikai“ kaip akademinės laisvės ir atsakomybės principo pažeidimas *išorinėje komunikacijoje* yra valdomas bendrųjų žodžio ir minties laisvės principų, jis gali būti nustatomas tik tuomet, kai susiduriama su asmens ar institucijos garbės ir orumo įžeidimu, taip pat bandymais *realiai* apriboti kito asmens ar institucijos galimybes reaguoti į išsakytą kritinę poziciją. Tačiau tai neturi užkirsti kelio argumentuotai kritikuoti argumentuotą ar kitokią kritiką / nuomonę; tai neprilygta pastarosios nepakantumui.
 - 2.4. Atkreipti dėmesį, kad baigiamųjų darbų gynimas, nors ir priskiriamas labiau vidinės komunikacijos tipui, yra viešas ir visa su juo susijusi informacija yra vieša. Gynimus gali stebėti visi asmenys, ir, pagal aukščiau minėtus principus, gynimo procesą ir jame išsakytas mintis komentuoti ir vertinti išorinėje komunikacijoje. Pastarasis principas galioja visiems gynime dalyvavusiems ar jį stebėjusiems asmenims, neišskiriant ir gynimo komisijų narių ir besiginančių studentų. Tai taip pat reiškia, kad tokia konjunkтура (t.y. viešas vidinės komunikacijos pobūdis) įpareigoja gynimo komisijų narius savo nuomones ir, ypač, vertinimus gynimo proceso metu reikšti taip, kad nebūtų pažeista Akademinės etikos kodekso teisingumo, vertinimo objektyvumo ir nešališkumo norma (taip pat žr. toliau, 2.7. punktą).
 - 2.5. Taip pat Komisija laikosi nuomonės, kad „Universiteto bendruomenės nario žeminimas, ypač naudojantis savo, kaip dėstytojo, mokslo darbuotojo ar administratoriaus, viršenybe“ kaip etiškų asmeninių santykių principo pažeidimas yra labiausiai / išskirtinai susietas su žeminimo situacijomis tarp asmenų esant hierarchiniams santykiams. Kitu atveju žeminimą galima konstatuoti tik esant aiškiems kito asmens garbės ir orumo įžeidimams, t. y. esant atitinkamai įžeidžiančiam kalbai, nepagrįstiems ir tiesioginiams kaltinimams teisės pažeidimais (ypač nesant pažeidimų liudininkais) ir pan.
 - 2.6. Vis dėlto Komisija laikosi nuomonės, kad akademinės laisvės – apimant žodžio ir minties raiškos laisvę – ribos Universitetuose turi būti pakankamai plačios, kad būtų įgalintas šių institucijų tinkamas funkcionavimas ir vystymasis. Stiprios ir save gerbiančios akademinės institucijos į savo erdves turi nebijoti įsileisti daugiau *ar mažiau* moksliskai pagrįstas idėjas *ar politines* nuostatas, nes turi turėti pajėgumą / sąlygas į tai deramai reaguoti moksliniais argumentais, nešališka ir objektyvia, skirtingas puses toleruojančia ir balansuojančia pozicija. Tai ypač galioja atitinkamiems hierarchinių santykių pobūdžio neturintiems diskusiniams formatams (kaip konferencijos, forumai, apskritieji stalai, seminarai, diskusijos ir pan.). <...>
 - 2.7. Taip pat Komisija nori atkreipti dėmesį, kad *vidinės komunikacijos* procesai gali būti valdomi ir kitų / kitokių principų. Ypač tais atvejais, kai atsiranda hierarchinio pobūdžio santykiai, vykdomas pasiekimų vertinimas, tuomet galioja teisingumo, vertinimo objektyvumo ir nešališkumo norma, kurios pažeidimas yra „vertinimas, pagrįstas asmeniniu *ar ideologiniu* santykiu, o ne pateikto darbo kokybe ir pretendento profesinėmis savybėmis“. <...> pateikta informacija <...> gali būti suprantama kaip kelianti abejones dėl to, ar <...> atitinkamo baigiamojo darbo vertinimas nebuvo pagrįstas ideologiniu santykiu. Nesant tinkamai pateikto pranešimo Komisijai šiuo klausimu, ši nesiima galutinai vertinti šios situacijos, tačiau konstatuoja, kad tokiu atveju turi būti aiškiai įrodyta, jog ideologinis santykis padarė įtaką konkrečiam vertinimui, taip pat nori atkreipti tiek <...>, tiek <...> dėmesį į šią normą, kviečia jos laikytis (kas taip pat reiškia, kad reikėtų vengti bet kokių prielaidų įtarimams, jog ideologinis santykis vienaip ar kitaip padarė įtaką vertinimui), o esant įtarimui ją pažeidus, pirmiausiai kreiptis į akademinės etikos klausimus nagrinėjančias institucijas ir jose išspręsti

galimo pažeidimo klausimą (šiuo atveju iš dalies remiamasi 2019 m. spalio 2 d. Komisijos nutarime (protokolo Nr. 05/2019) išsakyta pozicija-precedentu, kad „turėtų būti vengiama viešoje erdvėje (naujienu portaluose ir pan.) išsakyti faktinio pobūdžio teiginius apie galimus akademinės etikos pažeidimus, prieš tai jų nepateikiant nagrinėti pagal akademinės etikos procedūras Universitete“).

- 2.8. Remdamasi aukščiau išsakytomis nuostatomis, Komisija laikosi nuomonės, kad <...> pateikta <...> nuomonės, išsakytos viešo baigiamųjų darbų gynimo metu, kritika yra pakankamai korektiška ir argumentuota, nėra grindžiama hierarchiniais santykiais, neriboja <...> galimybių atsakyti į kritiką, todėl neperauga į nepakantumą tokiai nuomonei bei <...> žeminimą. Tačiau Komisija kviečia <...> išorinėje komunikacijoje vengti apibendrinimų, kurie nedera su pakankamai plačiais Universiteto akademinės laisvės ir atitinkamais etikos principais, taip pat viešoje erdvėje skleidžiamų abejonių akademinės bendruomenės narių etiniu integralumu, prieš tai neišnaudojus galimybių dėl to kreiptis į atitinkamas akademinės etikos klausimus nagrinėjančias institucijas.

Posėdžio pirmininkas

Tomas Berkmanas

Posėdžio sekretorė

Sandra Juškevičienė